

УДК 811.161.2:34

**Разбегіна Н. В.,**

асистент,

Харківський національний університет  
"Юридична академія імені Ярослава Мудрого"

## **РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Початок ХХІ століття характеризується процесом інтенсивної економічної, політичної та культурної інтеграції, який охопив загальносвітовий простір і відповідно отримав назву "глобалізація" – (від франц. Global – загальний, всесвітній). На думку кандидата історичних наук, доктора філософії, головного наукового співробітника Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України Юрія Павленка, сутністю глобалізації є перетворення людства в єдину структурно-функціональну систему, організовану за ієрархічним принципом. На шляху до надсучасного інформаційного суспільства відбувається розширення транснаціонального обміну, утворюється єдиний, спільний інформаційний простір, створюються розвинуті системи комунікації. Все це сприяє розвитку економіки, науки, культури. Але до певного рівня – поки нації взаємозбагачуються, а не розчиняються одна в одній, чому сприяє масштабна уніфікація поведінки та способу життя. Яскравим прикладом впливу глобалізаційних процесів на суспільство є розвиток мови, оскільки вона як основний засіб спілкування перша відчуває на собі всі впливи такої "уніфікації".

**Метою** нашого викладу є простежити як позитивні, так і негативні наслідки, спричинені глобалізацією, на розвиток української мови, її лексичний склад, зокрема на термінологію міжнародного права, оскільки саме сучасне міжнародне право, що складає вже свою систему окремих галузей, проникає у всі сфери діяльності держави, а також регулює особисті правові відносини між громадянами різних країн.

Для термінології міжнародного права спосіб утворення нових термінів шляхом запозичення з інших мов зумовлений історичними та соціально-правовими умовами розвитку суспільства. Сучасна термінологія міжнародного права характеризується значною кількістю термінів латинського та грецького походження. Ядро термінолексики міжнародного права складалося ще за часів Римської імперії. Це назви процесів, дій, обставин, документів, що вживалися під час спілкування та співіснування різних держав. Римське право, як відомо, є фундаментом правової системи Європи. Тривалий час мовою міжнародного спілкування була латинська, пізніше французька, а на сучасному етапі англійська мова. У такому хронологічному порядку запозичені терміни входили до складу правничих терміносистем європейських мов і з часом виокремлювалися у терміносистему міжнародного права. Завдяки численним контактам Імперії з іншими країнами, латинські правничі терміни увійшли в лексику не тільки європейських країн, а й більшості країн світу.

Такі терміни грецького чи латинського походження, що функціонують у кількох мовних терміносистемах, визначаються фахівцями як інтернаціоналізми. Склад термінологіки міжнародного права України не є винятком, значну частину її складають саме інтернаціоналізми: *конституція, парламент, дипломат, консул, імпорт, експорт, інтервенція, мітинг, капіталізм* тощо.

Питання про національне та інтернаціональне у термінології завжди набувало гострих суперечок і на сьогодні залишається одним із найскладніших у практиці української термінологічної роботи, має як прихильників, так і критиків, унаслідок чого кожний випадок запозичення потребує особливої уваги фахівців. Проблематика запозичень у правничій термінології в різних аспектах досліджувалася зокрема М. Вербенець, У. Мрозицькою, Н. Поліщук, І. Вакулик, С. Гриценко.

Специфічною рисою сучасних взаємовідношень між мовами та їх носіями-народом є стійка тенденція до активного використання іншомовних термінів і термінів, що містять у своєму складі морфоеlementи класичних мов (головним чином грецької та латинської). Ці терміни набувають статусу інтернаціональних, засвідчуючи таким чином інтернаціоналізацію певних розрядів лексики. Це безпосередньо стосується термінів міжнародного права, які своєю специфічною семантикою та функціями мають бути інтернаціональними.

Для ефективного спілкування на всіх рівнях світового ринку потрібна мова, доступна та зрозуміла більшості. Економічні та політичні умови розвитку суспільства висунули англійську мову як головного претендента на універсальний транскордонний комунікаційний засіб. У цій ролі англійська мова безпосередньо впливає на розвиток інших національних мов. У сучасному мовознавстві питанням запозичень з англійської мови приділяється досить уваги. Англійські запозичення в українській правничій термінології досліджуються М. Антоновичем, М. Вакуленко., Я. Голдованським, І. Гумовською, Г. Сергеевою та ін.; у суспільно-політичній – О. Муромцевою, Т. Лелекою тощо; науково-технічній – В. Калашником, Г. Наконечною, Н. Томіловою та ін.

Сучасне мовне середовище активно використовує англійську лексику для поповнення термінологічного запасу. У більшості випадків це пов'язане або з відсутністю понять, що позначають англійські терміни у мові реципієнта, або з громіздкими незручними для використання термінологічними словосполученнями, які описують ці явища. Переважно це лексика економічна, фінансова, комерційна. Наведемо кілька прикладів:

**гудвіл** – 1. Умовна вартість ділових зв'язків фірми, підприємства; престиж. 2. Різниця між ціною підприємства і реальною вартістю його основного капіталу. 3. Активи, капітал фірми, що не піддаються матеріальному вимірюванню, наприклад репутація, технічна компетенція, зв'язки, маркетингові прийоми, вплив та ін.;

**дебентура** – свідоцтво митниці на повернення мита при вивезенні товару, раніше ввезеного зі сплатою мита;

**дефолт** – 1. Невиконання яких-небудь вимог, встановлених законом. 2. Відмова держави, юридичної чи фізичної особи в односторонньому порядку від своїх боргових зобов'язань;

**імпічмент** – особливий порядок розгляду справ про злочини вищих посадових осіб. Процедура притягнення вищих посадових осіб до суду парламенту з метою позбавлення їх повноважень;

**імплементация** – здійснення, виконання державою міжнародно-правових норм;

**індент** – замовлення, зроблене імпортером однієї країни комісіонеру іншої на купівлю певної партії товару; пропозиція про закупівлю товарів відповідно до умов і цін можливих покупок;

**ленд-ліз** – система надання однією державою іншій озброєння, боєприпасів, стратегічної сировини, продовольства тощо у вигляді позики або оренди;

**лінкідж** – 1. Дозвіл біржі своїм клієнтам продавати і купувати у неї контракти з подальшою їх купівлею-продажем на ін. біржі. 2. політ. Узгодження питань, які є предметом переговорів, з тими, що не відносяться до них (особливо у міжнародних справах);

**маркетинг** – комплексна система управління діяльністю підприємства по розробці, виробництву й збуту продукції на основі дослідження ринку й активного впливу на формування попиту;

**офшор** – термін, що його застосовують для характеристики світових фінансових центрів, а також деяких видів операцій; офшорні центри залучають іноземний капітал шляхом надання спеціальних податкових та інших пільг іноземним компаніям, зареєстрованим у країні розташування центру; території, які забезпечують пільговий режим (зниження податків, звільнення від валютного контролю і т. ін.) для фінансово-кредитних операцій із закордонними учасниками в іноземній валюті;

**саміт** – зустріч глав держав або голів урядів з потужним висвітленням в засобах масової інформації, підвищеними заходами безпеки та узгодженим попередньо порядком денним;

**сліп** – 1. Документ-пропозиція, що його висилає перестраховальник потенційним перестраховачам. 2. Документ з додатковою інформацією, що його прикріплюють до проданого цінного паперу;

**спікер** – голова парламенту або палати парламенту в ряді країн;

**уорант** – свідчення, яке видається при одержанні на зберігання товарів з позначенням ваги, числа тюків, якості та кількості товарів;

**позишн-трейдер** – група спекулянтів на товарній біржі, яка вкладає гроші у спекулятивні операції на порівняно тривалий час, сприяючи перетіканню капіталу з одного ринку на інший і визначаючи тим самим рівень спекулятивної активності на товарних біржах;

**форвардейшн** – 1. Ситуація на біржі, при якій ціни на наявний товар нижчі, ніж ціни на товар з поставкою на строк, і виростають зі збільшенням строку поставки. 2. Винагорода, яка виплачується брокеру за відстрочення виконання зобов'язань особою, яка прийняла зобов'язання;

**форфейтинг** – 1. Операція при продажу у кредит, коли банк (форфейтор) викуповує векселі (тратти) імпортера відразу після поставки товару. 2. Кредитування зовнішньоекономічних операцій у формі купівлі без права регресу комерційним банком (форфейтером) у експортера (форфейтиста) векселів чи інших боргових вимог, акцептованих імпортером;

**чартер** – 1. Грамота, хартія. 2. Договір про морське або повітряне перевезення вантажів, а також пасажирів, укладений між власником транспортного засобу (фрахтівником) і наймачем (фрахтувальником) на оренду всього транспортного засобу або його частини на певний рейс або термін [5].

Отже, запозичені слова зручніші, ніж громіздкі пояснення, крім того, не виникає проблем із перекладом (особливо з електронним). Наприклад, якщо треба було б перекласти текст, що містить деякі з наведених термінів англійською мовою з української, то в англійському варіанті замість одного слова, ми би отримали дослівний переклад кожного українського слова, а це ускладнило б розуміння документа. З іншого боку, іншомовні запозичення часто не зрозумілі навіть спеціалістам, якщо вони не володіють англійською.

Активне використання запозичених термінів призводить таких небажаних явищ як

паронімія:

**дампінг** – поховання у морі відходів, видалення відходів або інших предметів зі штучних морських споруд, суден і літальних апаратів, навмисне знищення морських платформ, літальних апаратів, суден;

**демпінг** – експорт товарів за значно нижчими цінами, ніж на внутрішньому і світовому ринках, з метою витіснення конкурентів;

синонімія:

**апеляція** – прохання про перегляд рішення суду, про зміну вироку, скероване у вищу судову інстанцію [1, 49];

**касація** – заява (клопотання) про перегляд судового рішення [1, 280];

омонімія:

**акселератор<sup>1</sup>** – 1. техн. Регулятор кількості робочої суміші, яка надходить із карбюратора в циліндри двигуна внутрішнього згорання. 2. інформ. Спеціальний пристрій ЕОМ для пришвидшеного виконання певних операцій без унесення змін у її структуру;

**акселератор<sup>2</sup>** – екон. Показник, що характеризує зв'язок між приростом національного доходу та обсягом капіталовкладень [1, 26];

**акція<sup>1</sup>** – 1. Цінний папір, який свідчить про те, що його власник вніс певний пай у підприємство та має право на участь у справах і на прибутки цього підприємства. 2. перен. Можливості кого-небудь, вплив, шанси на успіх;

**акція<sup>2</sup>** – дія, діяльність, спрямовані на досягнення якої-небудь мети [1, 28];

**конституція<sup>1</sup>** – основний закон держави, що визначає суспільний і державний лад, виборчу систему, принципи організації та діяльності державних органів, основні права та обов'язки громадян;

**конституція<sup>2</sup>** – будова організму, зумовлена певним співвідношенням у розвитку органів і тканин [1, 311];

**парадигма<sup>1</sup>** – лінгв. Системний ряд форм відмінювання чи дієвідмінювання окремого слова або таблиця таких форм;

**парадигма<sup>2</sup>** – 1. Сукупність філософських, загальнотеоретичних і метатеоретичних основ науки. 2. Система уявлень, характерна для визначення етапу розвитку науки, культури, суспільного життя. 3. Той чи інший приклад або показовий випадок концепції чи теоретичного підходу [4, 892].

Нами виявлені випадки міжмовної омонімії запозичених аббревіатур та повнозначних слів:

**ФАС** (англ. FAS – free alongside ship – вільно вздовж судна) – одна з базових умов у міжнародній торгівлі;

**фас** – вигляд обличчя, предмета тощо спереду;

**НАФТА** (North American Free Trade Agreement) – Північноамериканська зона вільної торгівлі;

**нафта** – мінеральна рідка оліїста горюча речовина, темно-бурого або чорного кольору, що залягає у надрах землі та використовується як паливо [2, 750].

В окремих випадках запозичення не виправдані, оскільки українська термінологія має власний національний потенціал, який у повному обсязі не використовується. Наприклад: *генерація – покоління, департамент – відділ, імплементація – впровадження, втілення, інтенція – намір, рецепція – сприйняття, трейдер – продавець.*

Таким чином, наслідками глобалізації, є зростання ролі англійської мови в неангломовних країнах та проникнення її у різні шари лексики. З одного боку це сприяє науково-технічному прогресу, бо заповнює порожні місця у термінології. З іншого – спричиняє появу своєрідних суржиків, особливо у журналістів або фахівців у сфері комп'ютерних технологій, засмічуючи літературну мову. Термінологія міжнародного права також піддається впливу англійської мови, але негативних наслідків спостерігається значно менше, бо запозичення у більшості випадків виправдані та зумовлені об'єктивними обставинами.

#### Література

1. Бибик С. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / С. Бибик, Г. Сюта : [за ред. С. Єрмоленко]. – Харків : Фолю, 2006. – 623 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с.
3. Лопатін В. Мова глобалізації [Електронний ресурс] / В. Лопатін // Дзеркало тижня. – 2000. – № 32. – Режим доступу : [http://dt.ua/CULTURE/mova\\_globalizatsiyi-21566.html](http://dt.ua/CULTURE/mova_globalizatsiyi-21566.html).
4. Семигнівська Т. Вплив глобалізації на мову як аспект культури суспільства / Т. Семигнівська // Вісник СумДУ. Серія : філологія. – 2007. – Т. 2. – № 1. – С. 45–49.
5. АВВУУ\*Lingvo [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – <http://www.lingvo.ua/ru/Interpret/uk>.

#### Анотація

У статті розглянуті питання впливу процесів, що пов'язані з глобалізацією суспільства. Визначені фактори, що здійснюють вплив на розвиток термінології міжнародного права, з'ясовані причини і наслідки запозичень термінів, зокрема з англійської мови.

**Ключові слова:** глобалізація, англомовні запозичення, термінологія, міжнародне право.

#### Аннотация

В статье рассмотрены вопросы влияния процессов, связанных с глобализацией общества. Определены факторы, влияющие на развитие терминологии международного права, обозначены причины и последствия заимствования терминов, в частности из английского языка.

**Ключевые слова:** глобализация, англоязычные заимствования, терминология, международное право.

#### Summary

Issues of influence of processes connected with globalization of society are considered in the article. Factors influencing the development of terminology of international law are determined, reasons and consequences of borrowing of the terms, especially English ones, are pointed out.

**Keywords:** globalization, English borrowing terms, terminology, international law.

Стаття надійшла до редколегії 15.10.2012 р.